

УДК 37.036

Антохов А. А.

Саєнко О. С.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

РОЗВИТОК УПРАВЛІННЯ ОСВІТНИМИ ІННОВАЦІЯМИ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розглядається проблема управління розвитком освітніх інновацій у вищій освіті. Управління інноваційною діяльністю у ході підготовки студентів ВНЗ представлено в комплексному процесі, виділено його етапи, особливості, описана модель управління інноваційною діяльністю у ВНЗ. Представлені інноваційні форми освітньої діяльності, у тому числі механізми взаємодії з соціальними замовниками, а також освітній франчайзинг як інноваційна форма просування нових освітніх послуг.

Ключові слова: інноваційна діяльність, управління розвитком освітніх інновацій, соціальні замовники, освітній франчайзинг, пролонгований професійний попит.

Постановка проблеми. Проблема управління розвитком освітніх інновацій у вітчизняній освіті вельми актуальна і з точки зору наукової (що пов'язано з науковою складовою освітнього процесу), і з точки зору практичної педагогічної реалізації. Особливої актуальності вона набуває ще й тому, що в сучасній освіті України не існує визначеної й загальноприйнятої концепції управління інноваційною діяльністю в даній сфері.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам вироблення інноваційної стратегії реформування системи освіти України присвячені роботи В. П. Андрущак, В. Г. Кременя, А. І. Олійника, С. М. Ніколаєнка, О. І. Навродського, Л. А. Оницьук. Визначенням структури, закономірностей функціонування та розвитку освітніх інноваційних процесів займалися О. В. Киричук, М. М. Поташник, Н. Р. Юсуфбекова; сутність освітніх інновацій висвітлена у працях І. П. Підласого, Я. Савченка, М. Д. Ярмаченка; узагальнення вітчизняного та світового досвіду інноваційного спрямування у вищій школі представлено Л. П. Вовк, О. В. Глузманом, М. В. Кларіним, О. В. Поповою та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на достатню кількість публікацій з численних питань впливу інновацій на процеси модернізації вищої освіти, практично не існує концептуальних основ управління інноваційною діяльністю в освітній сфері.

Мета статті. Головною метою статті є представлення управління інноваційною діяльністю у ході підготовки студентів ВНЗ як комплексний процес, виділення його етапів, особливостей.

Виклад основного матеріалу. Головний акцент державної політики в сфері вищої професійної освіти пов'язаний з вирішенням проблем зміни змісту і структури освіти, його управління, формування нового професіоналізму сучасного працівника [1]. Сучасна вища школа – це результат помітних змін, які виникли за останні роки. Інновації в системі підготовки студентів стали постійною складовою освітнього процесу, реалізуючи сенс сучасної практико-орієнтованої науки.

У контексті даної статті вважаємо важливим виділити розуміння інноваційних процесів в освіті, висловлених у роботі Ю. С. Тюннікова, що «інноваційний процес розглядається як розвиток трьох основних етапів: генерування ідеї (у певному випадку – наукове відкриття), розробка ідеї в прикладному аспекті і реалізація нововведення в практиці» [2, с. 10].

Управління інноваційною діяльністю в ході підготовки студентів ВНЗ – це комплексний процес, що відображає принципи системного дослідження освітніх інновацій (ієрархічність, інтегративність, формалізація результатів, цілеспрямованість, єдність і зв'язність, функціональність, динамічність), для реалізації яких формується інноваційне педагогічне мислення всіх суб'єктів освітнього процесу.

У силу цього особливу важливість набувають кілька аспектів:

- формування уявлень про інноваційне мислення як загальне для вузівських педагогів будь-якої спеціальності;
- розвиток уявлень і понять про характер і специфіку протікання інноваційного процесу, про основні проблеми сучасної вузівської інноватики, про взаємозв'язки між різними елементами інноваційної освітньої системи;
- формування умінь і навичок вирішення нестандартних проблем, що виникають у інноваційній діяльності ВНЗ.

Формування інноваційного педагогічного мислення здійснюється поетапно:

1. Ознайомлення педагогів з освітніми нововведеннями, законами і закономірностями їх становлення, теоріями і категоріями інноватики.
2. Засвоєння узагальненої інформації та створення умов, при яких виникне необхідність у різних видах знань з питань інновацій.
3. Реалізація нових знань, умінь і навичок у практичній діяльності вузівських педагогів.
4. Перевірка педагогом своєї здатності реалізовувати освітні інновації, сформовані вміння і навички через вихід на якісно новий рівень пізнання дійсності освітнього процесу [3].

Управління розвитком інновацій у системі вищої освіти направлено на підвищення якості підготовки студентів, а саме:

- 1) відповідність змісту навчального матеріалу державним освітнім стандартам та встановленим вимогам через повноту відпрацьованих дидактичних одиниць з кожної дисципліни у навчальних програмах, реалізацію повного переліку дисциплін у навчальних планах;
- 2) відповідність кадрового забезпечення інноваційної діяльності у ВНЗ за такими показниками: ступінь знань викладача, що реалізують інноваційні освітні програми, – не менше 70%; мобільність (відповідність науково-методичної, психолого-педагогічної компетентності викладачів перспективам розвитку інноваційного процесу);
- 3) науковий потенціал педагогів ВНЗ, зайнятих інноваційною діяльністю;
- 4) об'єктивність оцінки якості підготовки абітурієнтів, студентів і аспірантів, реалізованої через систему оцінки незалежних експертів, взаємоконтроль, єдність вимог і допустимість в оцінці професійних знань, умінь і навичок, які студенти формують у ВНЗ;

5) інформаційне забезпечення інноваційного процесу, що оцінюється через забезпеченість основною та додатковою літературою, періодичними і спеціальними виданнями, наявність можливості роботи в Інтернеті тощо.

Особлива увага в сучасних умовах приділяється потребі у підготовлених спеціалістах на ринку праці, тому підвищення якості підготовки студентів у сучасному вузі неможливе без розвитку інноваційних форм взаємодії вузів і підприємств – освітніх замовників. Необхідність підвищення вкладу підприємств в організацію інноваційного процесу у вузах, розвиток нових форм їх підтримки відображають глибокі зміни в механізмах і способах ресурсного забезпечення інновацій у вищій школі. В якості основних інноваційних форм здійснення взаємодії вузів і підприємств бізнесу особливо ефективним є розвиток внутрішнього та дистанційного навчання, а також надання освітніх послуг, основане на інноваційних освітніх технологіях, – мультимедійне та інтернет-навчання.

У рамках внутрішнього навчання підприємства освітні замовники стають суб'єктами інноваційної діяльності у ВНЗ, беруть участь у формуванні нової форми надання освітніх послуг [4].

Умови активізації інноваційного внутрішньофірмового навчання включають:

- можливості просування на освітній ринок послуг з підготовки, перепідготовки та підвищенні кваліфікації фахівців з вищою освітою в поєднанні з розвитком духовних цінностей, перетворенням особистості студента;

- наявність попиту на супутні послуги вищої професійної освіти і продукти інтелектуальної праці педагогів;

- можливість постачання продуктів інноваційної діяльності вузів (інтелектуальної власності працівників і колективів вузів у чистому вигляді) на ринок наукомісної продукції у формі винаходів, патентів, програм досліджень і навчання;

- маркетинг наукових і навчальних шкіл, особистостей вчених і педагогів, викладачів, тісно пов'язаних з дифузиею інноваційних педагогічних технологій.

Раціональне управління розвитком інновацій сприяє фундаментальності освіти в цілому, що виступає основою професійної гнучкості несформованого фахівця, його пролонгованої трансформації протягом всього майбутнього професійного життя у відповідності до мінливих вимог ринку праці та потреби у професійних кадрах [5]. Кінцевим результатом вдосконалення управління інноваційною діяльністю у вузі виступає модель цього процесу, основними компонентами якої є наступні:

1. Цілі формування та реалізації інноваційної діяльності у ВНЗ (підвищення ефективності освітньої, організаційно-економічної, науково-дослідної діяльності вузу, приведення результатів освітньої діяльності вузу у відповідність з освітніми потребами, поліпшення якості освітніх послуг та підвищення їх доступності).

2. Функції розвитку інноваційного процесу (підвищення науковості освітньої діяльності вузу, розширення асортименту та поліпшення якості освітніх послуг, активізація використання нових навчальних технологій).

3. Зміст інноваційної освітньої діяльності (дослідження необхідності у визначенні освітньої інновації, її проектування та апробація, аналіз результатів, подальше використання та поширення результатів реалізації освітньої інновації на міжвузівському та міжнародному рівнях).

4. Форми організації інноваційної діяльності у вузі (розробка авторських курсів, оснований на міждисциплінарній інтеграції, активізація самоосвіти і наукової творчості студентів; активізація інформатизації освітнього процесу у ВНЗ; становлення нових форм надання послуг вищої освіти; впровадження інноваційних педагогічних технологій; розвиток інноваційної взаємодії з підприємствами, в тому числі в сфері підвищення кваліфікації працівників, з внутрішньофірмовою, дистанційною, інтерактивною інтернет-освітою; становлення інноваційного технопарку; розвиток інноваційного інвестування до вищих навчальних закладів та ін.)

5. Методи формування та реалізації інноваційної діяльності у ВНЗ (інноваційне проектування та інвестування; реалізація освітніх інновацій у вузі, управління інноваційними процесами; реалізація авторських інноваційних педагогічних програм, індивідуальних програм з підготовки фахівців; моделювання професійних ситуацій). Також до методів реалізації інновацій можна віднести інноваційну діагностику, контроль і самоконтроль, планування і коригування інноваційної діяльності вузу.

6. Комплекс засобів, які безпосередньо беруть участь у формуванні та реалізації інновацій, – аудиторні заняття і самоосвіта, вивчення наукових робіт з фундаментальних досліджень, відеоматеріали, організація круглих столів, зустрічей, обговорень перспектив професійної діяльності, інтернет-конференції.

7. Критерії інноваційної діяльності у вузі (успішно реалізовані технологічні, організаційні, соціально-економічні інновації).

8. Предметні характеристики середовища, в якому формується і реалізується інноваційний процес в вищій освіті України (інноваційне середовище, інноваційні освітні інститути та інноваційні освітні процеси).

Модель інноваційної діяльності може бути представлена у вигляді послідовної реалізації ряду її компонентів, в якій беруть участь адміністрація вузу, педагоги-інноватори, студенти, освітні замовники, тобто розвиток інноваційного процесу полягає в послідовному русі його суб'єктів від цілей і функцій до змісту інновацій, форм і методів їх реалізації. Конкретні засоби формування і впровадження інновацій при цьому повинні відповідати певним критеріям ефективності, які, у свою чергу, визначаються характеристиками зовнішнього і внутрішнього середовища інноваційної діяльності у ВНЗ. На виході моделі інноваційного процесу знаходяться його предметні результати, які «вбудовуються» у нього за допомогою інформаційного обміну між суб'єктами вузівської інноватики [6].

Механізми реалізації інновацій в освітній діяльності ВНЗ відображають ланцюг взаємопов'язаних дій її суб'єктів різного рівня (вузів, їх підрозділів, викладачів, зв'язки «педагог – студент» і, нарешті, самих студентів) з оновлення, модернізації навчального процесу. Важливим механізмом інноваційної діяльності у вузі виступає формування її навчально-методичного забезпечення. В основі останньої лежить максимальна активізація само-

стійної роботи студентів, що сприяє активізації їх інноваційного мислення, підвищенню якості вузівської підготовки.

До основних форм самостійної роботи студентів цільових перевірок доцільно віднести:

- робота з навчальною літературою, першоджерелами, додатковою літературою, нормативними документами, матеріалами електронного ресурсу та мережі Інтернет, робота з довідниками;

- складання плану і тез відповіді, анотацій, редагування, конспект-аналіз (у тому числі виконання перекладів тексту за спеціальністю з іноземної мови);

- підготовка повідомлень на семінарі, рефератів і доповідей на конференцію;

- рішення варіативних завдань і вправ, виконання креслень і схем;

- підготовка до ділових ігор, спрямованих на вирішення виробничих ситуацій, на проектування та моделювання професійної діяльності;

- тренінг на тренажерах, розробка алгоритму мов і програм;

- навчально-дослідна робота (експериментально-конструкторська, дослідно-експериментальна, науково-дослідна);

- комп'ютерні навчальні курси, телевізійні курси лекцій, навчальні програми, тренажери, веб-квести, завдання в тестовій формі для самостійної роботи, питання для самоконтролю [7].

З метою формування інноваційного методичного забезпечення навчального процесу у ВНЗ необхідні зміни у внутрішньому освітньому середовищі вузу, серед них – віртуалізація окремих аспектів освітньої діяльності вузу, в тому числі створення електронних реплікантів функціональних підрозділів (кафедр, філій, представництв тощо) в мережі Інтернет.

Основними елементами віртуалізації освітньої діяльності ВНЗ виступають: віртуальне представництво вузу (доступ до повного набору сервісних служб та інформаційних ресурсів, що забезпечують навчальний процес); віртуальні кафедри (репліканти реально існуючих функціональних підрозділів вузу і створені в рамках міжкафедральної інноваційної взаємодії); віртуальне відділення вузівського сектора НДДКР – генератора інноваційних ідей.

Не менш значущим напрямком активізації інноваційного процесу у вузі є створення в ньому навчально-методичного об'єднання з питань інновацій. До його функцій відносяться: використання сучасних інформаційних засобів з метою своєчасного впровадження інновацій, що генерують в українському науковому педагогічному середовищі; організація внутрішньо- і міжвузівської системи підвищення кваліфікації професорсько-викладацького складу; своєчасна публікація результатів інноваційних педагогічних досліджень, їх обговорення та поширення по системі навчально-методичних об'єднань; організація семінарів, які об'єднують педагогів-інноваторів різних вузів.

У якості механізму реалізації освітніх інновацій, спрямованого на впровадження міжнародних стандартів якості освіти, виступає формування системи менеджменту якості. Вона передбачає реалізацію політики в області якості, багаторівневу систему його регламентації, підготовку персоналу у відповідності до міжнародних вимог якості.

Управління якістю освітньої діяльності являє собою безперервний процес, інтегруючий розробку та управління документами системи менеджменту якості; управління записами; вхідний, поточний і кінцевий контроль якості процесів та послуг; заходи з коригування і профілактики, управління невідповідностями наданих послуг; проведення внутрішніх аудитів якості та її удосконалення.

Політика вузу в сфері якості освітньої діяльності заснована на сукупності цілей, серед яких підтримка іміджу вузу як надійного партнера на ринку освітніх і науково-технічних послуг; забезпечення сукупності взаємопов'язаних процесів (виховного, навчально-освітнього, науково-дослідного), що забезпечують функціонування вузу; безперервне поліпшення умов отримання освіти шляхом інтеграції навчального процесу у наукову, виробничу та виховну діяльність; оптимізація основних процесів діяльності ВНЗ, його поступова інтеграція в світовий освітній простір для підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Реалізація політики вузу в області якості не може йти у відриві від розвитку освітнього ринку. Зміст ринкової інноваційної діяльності вузів з формування пропозиції, виробництва та просування на освітньому ринку нових продуктів являє собою сукупність ряду складових, а саме:

- виявлення переваг освітніх замовників, що потребують відображення концепції інноватики в конкретному вузі;
- підбір варіантів практичного здійснення якісної та технологічної ідеї освітньої новації і планування подальших етапів її впровадження;
- визначення та розробка напрямків інноваційної діяльності ВНЗ на освітньому ринку, здійснення проби досвідчених освітніх новацій;
- тестове здійснення освітніх інновацій, проектування і підготовка інфраструктури для широкого впровадження у виховний та освітній процеси вузу;
- здійснення освітньої інновації (наприклад, випуск фахівців з експериментальної освітньої програми, створення нової організаційної структури вузу) і оцінка реакції на неї освітнього ринку;
- коригування ринкової інноваційної діяльності – остаточне доопрацювання освітньої інновації та вдосконалення її інфраструктури з метою її закріплення на ринку;
- розвиток освітнього франчайзингу як інноваційної форми просування нових освітніх послуг. Сутність освітнього франчайзингу полягає в тому, що між навчальними закладами (франчайзером та франчайзи) укладається договір, в якому обговорюються всі основні умови співпраці, фінансові особливості інноваційної освітньої діяльності. Навчання студентів вузу – франчайзи – проводиться за навчальними планами і програмами франчайзера. Франчайзер являє собою вуз, який здійснює адміністративну, навчально-методичну, інформаційну, технічну та правову координацію освітніх структур – франчайзи. В якості останніх виступають самостійні освітні установи, які уклали договір франчайзингу з вузом-франчайзи (як правило, в цій ролі виступають регіональні навчальні центри на базі місцевих навчальних закладів). Вони виступають кураторами у всіх питаннях, що стосуються набору студентів за програмами франчайзера, забезпечення та організації навчального процесу, взаємодії зі студентами.

Висновки і пропозиції. Отже, описаний підхід до управління розвитком інновацій в освіті виступає потужним освітнім, науково-дослідним і культурним потенціалом, що дозволяє вирішувати масштабні науково-освітні завдання, що відповідають запитам сучасного суспільства. Аргументовано вважаємо, що розвиток інноваційної діяльності в українській вищій професійній освіті здатен не тільки якісно підвищити рівень вищої освіти, але і багато в чому змінити суспільство, сприяти адаптації спеціалістів до нових ринкових умов, до соціокультурних змін.

Список літератури:

1. Модернизация и глобализация: образы России в XXI веке: коллективная монография., М. 2002. – С. 324.
2. Тюнников Ю. С. Анализ инновационной деятельности общеобразовательного учреждения: сценарий, поход / Ю. С. Тюнников // Стандарты и мониторинг в образовании. – 2004. – №5. – С. 10.
3. Вікторов В. Нові моделі управління освітою / В. Вікторов // Вища освіта. – 2009. – №2. – С. 66-71.
4. Добрынин А. И. Специфика образовательной услуги / А. И. Добрынин, Е. С. Ивлева // Экономика и управление. – 2005. – № 1 (18). – С. 31-34.
5. Соціальний розвиток України: сучасні трансформації та перспективи / С. І. Бандур, Т. А. Заяць, В. І. Куценко та ін. За заг. ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України Б. М. Данилишина. – Черкаси. : Брама-Україна, 2006. – 760 с.
6. Савченко Н. А. Инновации в образовании: основания и смысл / [Елкетронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.humanities.edu.ru/db/msg/84210>.
7. Жилиньська О. І. Роль наукових кадрів в інтелектуальних ресурсах постіндустріального суспільства / О. І. Жилиньська // Теоретичні та прикладні питання економіки: Зб. Наук. пр. – К. : КНЕУ, 2005 вип. 6. – С. 49-61.

Антохов А. А.

Саенко А. С.

Черновицкий национальный университет имени Юрия Федьковича

РАЗВИТИЕ УПРАВЛЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ИННОВАЦИЯМИ В СИСТЕМЕ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Резюме

В статье рассматривается проблема управления развитием образовательных инноваций в высшем учебном заведении. Управление инновационной деятельностью в ходе подготовки студентов ВУЗов представлено в комплексном процессе, выделены этапы, особенности, описана модель управления инновационной деятельностью. Рассмотрены инновационные формы образовательной деятельности, в том числе механизмы взаимодействия с социальными заказчиками, а также образовательный франчайзинг как технология продвижения новых образовательных услуг.

Ключевые слова: инновационная деятельность, управление развитием образовательных инноваций, социальные заказчики, образовательный франчайзинг, пролонгированный профессиональный спрос.

Antohov A. A.

Saienko O. S.

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

**DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL INNOVATIONS
IN THE SYSTEM OF HIGHER EDUCATION STUDENTS**

Summary

The problem of managing the development of educational innovations in higher education is addressed. The innovation management in the preparation of university students are presented in a complex process, with emphasis on its stages, features, described model of innovation management in high school. Innovative forms of educational activities, including the mechanisms of interaction with social customers, educational franchising are presented in the article.

Key words: innovation, management of the development of educational innovations, social customers, educational franchise, prolonged occupational demand.